

RZA TALIBOV

Bakı Dövlət Universiteti,

*Siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, Azərbaycan
o-a-r@mail.ru*

İRAQ-AZƏRBAYCAN MÜNASİBƏTLƏRİ

Açar sözlər: Azərbaycan, İraq, münasibətlər, əlaqələr, əməkdaşlıq

İraq və Azərbaycan qədim tarixi, mədəni, dini və digər ortaq dəyərlərə malik ölkələrdir. İki ölkə arasında tarixi, mədəni, iqtisadi əlaqələr eradan əvvəlki minilliklərə gedib çıxır. İslam dini hər iki xalqı eyni dini birlik çərçivəsində birləşdirmişdir. Orta əsrlərdə Azərbaycan Ərəb Xilafətinin (VII-IX) tərkibində, İraq isə Böyük Səlcuqlular (1038\1055-1194), Azərbaycan Atəbəyləri (1136-1225), Qaraqoyunlu (1375-1468), Ağqoyunlu (1468-1501) və bir müddət Səfəvilər dövründə (1501-1736) Azərbaycan dövləti tərkibində siyasi birliyə malik olmuşdur. [9] Məhz belə siyasi birləşmələrin nəticəsində ortaq mədəni dəyərlər meydana gəlib inkişaf etmişdir. İraq Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafında müəyyən zamanlar mühüm rol oynamışdır. Azərbaycan türkdilli ədəbiyyatının ən nəhəng siması Məhəmməd Füzuli (1494-1556) Bağdadda yaşayıb-yaratmışdır. [1] Azərbaycan şairləri, alimləri ərəb ədəbiyyatının, dilçilik elminin inkişafında mühüm rol oynamışlar. Həmin əlaqələr bu və ya digər şəkildə sonrakı dövrlərdə də davam etmişdir. Azərbaycan Sovet Rusiyası tərəfindən yenidən işğal olunduqdan sonra həmin əlaqələr son dərəcə zəifləsə də, tamamilə qırılmamış, əksinə Sovet-İraq münasibətləri genişləndiyi və yaxınlaşma illərində İraq-Azərbaycan mədəni əlaqələri yenidən yaranıb bərpa olunmağa başlamışdır. Həmin məsələdə İraqda yaşayan türkmənlərin, onların ziyalılarının, şair və yazıçıların rolunu da qeyd etmək lazımdır. Sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycan-İraq əlaqələrinin davam etdiyinin göstəricilərindən, həmçinin SSRİ-İraq əlaqələrində Azərbaycanın yerinə verilən əhəmiyyətin göstəricilərindən biri o zaman Bakıda İraq Respublikasının diplomatik nümayəndəliyinin –

Baş Konsulluğunun fəaliyyət göstərməsi idi. Həmin əlaqələrə verilən əhəmiyyətin digər göstəricisi 1979-cu ildə Bakı və Bəsrənin qardaşlaşmasına dair sənədin imzalanması idi.[2]

Azərbaycan 1991-ci ildə öz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra iki ölkə arasında münasibətlərin yeni mərhələsi başlanmışdır. İraq Respublikası 2 yanvar 1992-ci il tarixində Azərbaycanın müstəqilliyini tanımış, 30 mart 1992-ci il tarixində Azərbaycan Respublikası ilə İraq Respublikası arasında diplomatik münasibətlər qurulmuşdur.[2]

1992-ci ildə İraqın Bakıdakı diplomatik nümayəndəliyi Baş Konsulluq səviyyəsindən səfirlik statusuna qaldırılmışdır.[2]

İraq ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin bərqərar olması hər iki dövlət üçün mürəkəb dövrə təsadüf edirdi. İraq 1990-cı ildə Küveytə təcavüzdən sonra BMT TŞ-nin onun hərbi potensialının məhv edilməsinə yönəlmiş sanksiyalarının təzyiqi altında idi. Azərbaycan isə həmin vaxtlar Ermənistan Respublikasının öz xarici hamilərinin geniş hərbi dəstəyi ilə həyata keçirdiyi hərbi təcavüzə qarşı dururdu.

İraq beynəlxalq təşkilatlar, xüsusilə də İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı çərçivəsində Ermənistan Respublikasının Azərbaycan Respublikasına qarşı hərbi təcavüzünün aradan qaldırılması, işğal olunmuş ərazilərin azad edilməsi və qaçqınların öz doğma torpaqlarına qayıtmasını tələb edən qətnamələrin qəbul edilməsində Azərbaycanın mövqeyini dəstəkləmişdir.

İraq Ermənistanın onunla diplomatik əlaqələr qurmaq cəhdlərinə mənfii cavab vermişdir. 1994-cü ilin 21 oktyabr tarixində Bağdadda Azərbaycan və İraq respublikalarının Mədəniyyət

yət və İnformatika nazirlikləri arasında saziş imzalanmışdır. [8]

İraq bir-birini tamamlayan və bir-birindən ağır sanksiyalar şəraitində yaşadığından geniş əhali kütləsinin yaşayış səviyyəsi çox pis idi, ən zəruri ərzaq və dava-dərman tapılmırdı. Belə bir şəraitdə 2001-ci ilin 12-16 fevral tarixində Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinin təşəbbüsü ilə Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin Sədri Şeyxülislam Allahşükür Paşazadənin rəhbərlik etdiyi 35 nəfərdən ibarət Azərbaycan nümayəndə heyəti humanitar yardımla yüklənmiş tayyara ilə İraqa səfər etmişdir. [8]

2003-cü ildə məlum hadisələrlə bağlı İraq Respublikasının Bakıdakı səfirliyinin bağlanması məsələsi meydana çıxmış, lakin hər iki ölkənin Xarici İşlər Nazirliyinin müavinlərinin söyləri nəticəsində səfirliyin yalnız fəaliyyətinin dayandırılması barədə razılıq əldə edilmişdir. [8] 2007-ci ilin 5 sentyabr tarixində Ənvər Qaninin başçılıq etdiyi İraq Türkmən Cəbhəsi liderlərindən ibarət nümayəndə heyəti Azərbaycanda səfərdə olmuş, Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər nazirinin müavini tərəfindən qəbul edilmişdir.

İraq Respublikası ilə Azərbaycan arasında diplomatik əlaqələrin mövcud olduğu dövr İraq tarixinin 1990-cı ildən başlanan ən faciəli və kəsməkeşli dövrünə təsadüf etdiyindən tərəflər arasında hər hansı əlaqələrdən danışmaq çətindir. Məhz həmin səbəbdən Azərbaycan Respublikası İraqda uzun illər səfərlik açmamış və yalnız 2007-ci ildə İraqa akkreditə olunmuş səfir təyin etmişdir. [4]

Qeyd edildiyi kimi, İraq Respublikası müxtəlif təşkilatlarda Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsində Azərbaycanın ədalətli mövqeyini müdafiə edirdi. 2008-ci ilin 14 mart tarixində BMT Baş Assambleyasının 62-ci sessiyası çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının təqdim etdiyi "işğal olunmuş Azərbaycan ərazilərində vəziyyətə dair" qətnamə layihəsi ilə əlaqədar keçirilən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, Baş naziri Artur Rəsizadə, Baş nazirinin müavini Abid Şarifov, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, İqtisadi İnkişaf naziri Şahin Mustafayev, Energetika naziri Natiq Əliyev və Xarici İşlər naziri Elmar Məmmədovlar ilə görüşmüşdür. Eyni zamanda Ticarət və Sənaye Palatasında

2009-cu ilin 28-30 mart tarixlərində İraq Gənclər və Turizm Nazirliyinin dəvətinə osason İraq Respublikasının Kərbala şəhərində keçirilən Məhəmməd Füzuliyə həsr olunmuş festivalda iştirak etmək üçün Azərbaycandan 5 nəfərdən ibarət olan nümayəndə heyəti İraqa səfər etmişdir.[8] 2009-cu ilin 14-19 aprel tarixlərində İraq Turizm və Tarixi Abidələr Naziri Kahtan Abbas Noman al-Cuburi Bakıda keçirilən "AİTF 2009" Beynəlxalq sərgisində iştirak etmişdir. Səfər zamanı Cəfuri Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev, Xarici İşlər naziri Elmar Məmmədov, Mədəniyyət və Turizm naziri Əbulfərs Qarayev ilə görüşmüşdür. Bu, İraq rəsmisinin Azərbaycanda Azərbaycan Prezidenti ilə ilk görüşü idi, İraq və Azərbaycanla əlaqələrin səviyyəsini yüksəltmək marağından xəbər verirdi. [8]

2009-cu ilin 20-22 aprel tarixlərində İraq Respublikasının ədliyyə naziri Dava Bahauddin İslam Konfransı Təşkilatının üzv dövlətlərin hüquq mühafizə orqanları rəhbərlərinin Bakıda keçirilən ilk konfransında iştirak etmişdir və konfrans iştirakçıları ilə birlikdə Prezident İlham Əliyev tərəfindən qəbul edilmişdir. İraq nazirliyinin Bakıda keçirilən beynəlxalq tədbirlərdə iştirakı davam edirdi.[8]

2009-cu ilin 13-15 oktyabr tarixlərində İraq Mədəniyyət naziri Dalı İbrahim al-Caferin rəhbərliyi ilə nümayəndə heyəti İslam Əməkdaşlığı Təşkilatının üzv dövlətlərinin mədəniyyət nazirlərinin VI konfransında iştirak etmişdir. Əl-Cafər digər nümayəndə heyətlərinin başçıları ilə birlikdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən qəbul edilmişdir. [8]

İraq tərəfi Azərbaycanla daha sıx əlaqələr qurmaq üçün öz rəsmilərini Azərbaycana göndərdi. Belə ki, 2010-cu ilin 10-11 noyabr tarixlərində İraq ticarət naziri Şəfaəddin Məhəmməd əl-Şafinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Azərbaycanda səfərdə olmuşdur. Səfər zamanı Şəfaəddin Məhəmməd əl-Şafi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, Baş naziri Artur Rəsizadə, Baş nazirinin müavini Abid Şarifov, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, İqtisadi İnkişaf naziri Şahin Mustafayev, Energetika naziri Natiq Əliyev və Xarici İşlər naziri Elmar Məmmədovlar ilə görüşmüşdür. Eyni zamanda Ticarət və Sənaye Palatasında

görüş keçirilmişdir. Səfər çərçivəsində "Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə İraq Respublikası Hökuməti arasında ticarət, iqtisadi, elmi, texniki və mədəni əməkdaşlıq haqqında saziş" imzalanmışdır.[8] Qeyd edilən saziş iki ölkə arasında əməkdaşlığa dair imzalanmış ikinci, Bakıda imzalanmış birinci sənəd idi və əməkdaşlığın, demək olar ki, bütün sahələrini əhatə edir və əməkdaşlığın genişlənməsi üçün hüquqi baza yaradırdı.

Azərbaycan-İraq parlamentlərarası əlaqələr üzrə işçi qrupu yaradılmışdır. Hal hazırda qrupun rəhbəri İlham Məmmədovdur.[5] İraq hökumət nümayəndələri Bakıya həm beynəlxalq tədbirlərdə iştirak etmək, həm də azərbaycanlı həmkarları ilə görüşüb danışıqlar aparmaq məqsədilə səfərlər edirdilər. Aşağıda həmin səfərlər haqqında qısa məlumat verilir.

İraq Mədəniyyət nazirinin müavini 2011-ci il 7-9 aprel tarixlərində keçirilmiş Ümumdünya Mədəniyyətə Rəhbərlik Dialoq Forumunda iştirak etmişdir. [2]

2011-ci ilin 22-26 noyabr tarixində İraq Bələdiyyələr və İctimai İşlər naziri Bakıda səfərdə olmuşdur. [2]

2011-ci ilin 22-24 dekabr tarixində İraq Xarici İşlər naziri, 2012-ci ilin 28 iyun – 01 iyul tarixlərində İraq Baş nazirinin müavini Bakıda səfərdə olmuşlar. Həmin səfərlərə cavab olaraq, 2012-ci ilin 30 noyabr – 1 dekabr tarixlərində Azərbaycan Respublikası Gənclər və İdman naziri Azad Rəhimov və 2014-cü ilin 10 fevral tarixində Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər naziri Elmar Məmmədovun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti İraqda səfərdə olmuşlar. [2]

2019-cu ilin mart ayının 2 Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər naziri Elmar Məmmədovun İslam Əməkdaşlığı Təşkilatının (İƏT) Xarici İşlər Nazirləri Şurasının 46-cı sessiyasında iştirak etmişdir. Səfərdə olduğu zaman Elman Məmmədovun İraq Xarici İşlər nazirinin müavini Hazim Al-Yusif ilə görüşdü. Görüş zamanı tərəflər arasında ikitərəfli əməkdaşlıq perspektivləri, habelə regional məsələlər müzakirə olunub. [6]

Qeyd edək ki, 2018-ci ilin 30 oktyabr tarixindən etibarən Azərbaycanda "İraq Hava Yolları"nın Azərbaycandakı filialı fəaliyyət göstərmişdir. [7] Filialın Azərbaycanda açılması

İraqdan Azərbaycana gələn turistlərin sayının artması ilə bağlıdır.

İki ölkə arasında həmçinin "diplomatik, xüsusi və xidməti pasportlara malik şəxslərin vizasız gediş-gəlişi" haqqında saziş imzalanmışdır.[3]

Bələliklə, Azərbaycan-İraq münasibətlərinin əsası eramızdan əvvəl qoyulmuş. Orta əsrlərdə Azərbaycanın Ərəb Xilafətinin tərkibinə daxil olmasından sonra işə əlaqələr daha sıx formada inkişaf etməyə başlamışdır. XVIII əsrdə İraq Azərbaycanın müxtəlif dövlətlərinin tərkibinə daxil idi. Məhz bu zəmində iki ölkə arasında siyasi və mədəni münasibətlər inkişaf edib möhkəmlənirdi. Şübhəsiz ki, hər iki ölkənin İslam dininə mənsubiyyəti ölkələr və xalqlar arasında mədəni münasibətlərin intensiv şəkildə inkişaf etməsinə şərait yaradırdı.

Sovet dövründə iki ölkə arasında münasibətlər Sovet-İraq münasibətləri çərçivəsində inkişaf edirdi. Bu zaman üstünlük mədəni əlaqələrə verildi. O zaman Bakıda İraq Respublikasının diplomatik nümayəndəliyi – Baş Konsulluğu fəaliyyət göstərirdi.

Azərbaycan Respublikası öz müstəqilliyini 1991-ci ildə bərpa etdikdən sonra ölkələr arasında münasibətlərin yeni mərhələsi başlanmışdır. Hazırda İraq Respublikasının Azərbaycanda Azərbaycan Respublikasının isə İraqda səfirlikləri fəaliyyət göstərir. İraq Azərbaycanı beynəlxalq təşkilatlarda dəstəkləyir və Ermənistanın onunla diplomatik əlaqələr qurmaq cəhdlərinə mənfi cavab verir. Azərbaycan isə öz növbəsində İraqın çətin vəziyyətində bu dövlətə ən zəruri ərzaq və dava-dərman çatdırır.

İki ölkə arasında münasibətlərə nəzər salsaq görərik ki, İraq Respublikası ilə Azərbaycan Respublikası arasında siyasi münasibətlər müsbət qiymətləndirilə bilər. Digər sahələrdə isə əlaqələrin hüquqi bazası yaradılmışdır. Bununla belə, təqribən eyni iqtisadi struktura malik olan hər iki ölkə arasında iqtisadi münasibətlər genişlənmək və inkişaf etmək potensialına malikdir. Hazırda iki ölkə arasında əlaqələr osason elm, təhsil, mədəniyyət sahələrini əhatə edir. Bütün bu halları nəzərə alsaq, demək olar ki, İraq Respublikasında sabitlik bərqərar olunduqdan sonra ölkələrimiz arasında münasibətlər daha intensiv şəkildə inkişaf edəcəkdir.

Ədəbiyyat siyahısı

- 1) Allahverdizadə İ, Məhəmməd Füzuli həyat və yaradıcılığı, <http://sonuncuesr.com/mehemmed-fuzuli-heyat-ve-yaradiciligi-dors-14/>
- 2) Azərbaycan – İraq münasibətləri, http://www.mfa.gov.az/files/file/Azərbaycan_-_İraq_munasibetleri_18.09.2014.pdf
- 3) Azərbaycan Respublikası Hökuməti və İraq Respublikası Hökuməti arasında diplomatik, xüsusi və xidməti pasportlara malik şəxslərin vizasız gediş-gəlişi haqqında saziş, <http://www.e-qanun.az/framework/27525>
- 4) Azərbaycan Respublikasının İordaniya Haşimilər Krallığında Fövqəladə və Səlahiyyətli Səfiri E. H. Araslının iqtisadi gəliri Amman şəhərində olmaqla, eyni zamanda Azərbaycan Respublikasının İraq Respublikasında Fövqəladə və Səlahiyyətli Səfiri təyin edilməsi

Summary

Rza Talibov

Azerbaijan - Iraqi relations

In this article author writes about Azerbaijan-Iraqi relations. Relations between these two countries have a long history. In the Middle Ages, Iraq was a part of the different Azerbaijani states: Seljuks empire, Atabeks, Garagoyunlu, Aghgoyunlu and Safavid state. In the Soviet times, Azerbaijani-Iraqi relations developed within the Soviet-Iraqi relations. Emphasis in the relations between our countries at this time was placed on the development of cultural relations. After Azerbaijan gained its independence, relations between Azerbaijan and Iraq became more intensive. Currently the Republic of Iraq has its embassy in Azerbaijan, as well Azerbaijan has its one in Iraq. Iraq supports Azerbaijan in international organizations and negatively reacted to the Armenia's attempts to establish diplomatic relations with it. Azerbaijan, in its turn, supplied the most important food and medicaments to Iraq during a difficult situation in that country.

Having paid attention to the relations between the two countries, we can see that the political relations between the Republic of Azerbaijan and the Republic of Iraq evaluate positively. In other areas the bilateral relations have a solid legal framework. Now the relationship between our two countries mainly covers science, education and culture. Given these circumstances, after the establishment of stability in Iraq, relations between our countries will develop more intensively and will cover as well as the political, so the socio-economic areas.

Keywords: Azerbaijan, Iraq, relations, ties, cooperation

haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, <http://www.e-qanun.az/framework/13906>.

5) Azərbaycan-İraq parlamentlərarası əlaqələr üzrə işçi qrupu, <http://www.meclis.gov.az/?/az/workgroups/75>

6) Elmar Məmmədov İraq xarici işlər nazirinin müavini ilə görüşüb, <https://az.trend.az/azerbaijan/politics/3027600.html>.

7) İraq Hava Yollarının Azərbaycanda filialı fəaliyyətə başlayıb, <https://report.az/infrastruktur/i-raq-hava-yollari-nin-azerbaycanda-filiali-fealiyete-baslayib/>

8) İraq, <http://mfa.gov.az/files/file/Iraq.pdf>

9) Yusifov Y. və Bünyadov Z., Azərbaycan tarixi (ən qədim zamanlardan xx əsrədək) (I hissə), Bakı, 2007.

Резюме

Rza Talibov

Азербайджанско – иракские взаимоотношения

В данной статье автор пишет о азербайджанско-иракских взаимоотношениях. Связи между этими двумя странами имеют многовековую историю. Еще в Средние века Ирак входил в состав азербайджанских государств: Сельджукской империи, Атабеков, Гарагойунлу, Агтоюнду и некоторое время в состав государства Сефевидов.

Несомненно, принадлежность народов обеих стран к исламской религии способствовала интенсивному развитию культурных связей между нашими странами и народами. В советский период отношения между двумя странами развивались в рамках советско-иракских отношений. В это время предпочтение давалось развитию культурных связей. В Баку действовало Генеральное консульство Иракской Республики.

После восстановления независимости Азербайджанской Республики в 1991 году начался новый этап двусторонних взаимоотношений. В настоящее время действуют посольства Иракской Республики в Азербайджане и Азербайджанской Республики в Ираке. Ирак поддерживает Азербайджан в международных организациях и отрицательно отреагировал на попытки Армении установить с ним дипломатические отношения. Азербайджан, в свою очередь, поставил наиболее важные продукты питания и лекарства в Ирак во время сложной ситуации в этой стране.

Обратив внимание на отношения между двумя странами, можно увидеть, что политические отношения между Азербайджанской Республикой и Иракской Республикой могут быть оценены положительно. В других же сферах двусторонних взаимоотношений создана прочная правовая база. В настоящее время взаимоотношения между нашими двумя странами в основном охватывают науку, образование и культуру. С учетом этих обстоятельств после установления стабильности в Ираке взаимоотношения между нашими странами будут развиваться более интенсивно и охватят как политическую, так и социально-экономическую сферы.

Ключевые слова: Азербайджан, Ирак, взаимоотношения, связи, сотрудничество